

Подвігін Сергій Олександрович

Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи

Подвігін, С. О. Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи : наукова робота / С. О. Подвігін; наук. кер. О. А. Криклій. – Суми: УАБС НБУ, 2012. – 5 с.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогодні, в умовах виходу з фінансової кризи банківської системи України, постає ряд проблем. Однією з них є питання визначення реальної вартості банку. Даний показник може розглядатись з різних точок зору, залежно від поставленої мети. Варто сказати, що на даний момент часу як в світі, так і в Україні не має абсолютно вірного вимірника якості діяльності банку. І в даній ситуації необхідно відзначити, що вартість банку може розглядатись як важливий комплексний показник, який становить інтерес для значного кола зацікавлених осіб та дає оцінку ефективності менеджменту, успішності, стійкості, інвестиційної привабливості банку. Важливості темі додає і той факт, що практика оцінки вартості банків в Україні має досить коротку історію. Більшість професійних аналітиків опираються на закордонні методики, стандарти і традиції, при застосуванні яких в нашій країні виникає багато проблем.

Аналіз публікацій. Проблема визначення вартості банківського бізнесу є відносно новою для не лише країн пострадянського простору, а і світу в цілому. Дану проблему можна вважати комплексною, адже в ній варто вирішити не тільки проблему визначення вартості банку, як об'єкту оцінки, а і те, що власне необхідно розуміти під терміном «вартість банківського бізнесу».

Серед закордонних вчених, що працювали над окремими аспектами даного питання можна виділити А. Дамодорана, К. Лі, Т. Коупленда, С. Валдайцева, У. Шарпа та ін.. Серед українських дослідників можна виділити Г. Азаренкову, З. Васильченко, А. Грязнову, М. Савлука, Д. Олексіча, С. Леонова.

Але, не зважаючи на достатню кількість науковців, що працювали над даною проблемою, остаточного її вирішення і досі не знайдено. Наприклад, однією з проблем, що досі не вирішена є визначення вартості таких нематеріальних активів, як гудвіл, добре ім'я та ефективна система управління в банку; та їх вплив на кінцеву вартість бізнесу.

Метою даної роботи є проведення аналізу існуючих підходів та методів оцінки вартості банку, їх порівняння та виявлення недоліків при застосуванні в тих умовах, які склались на даний момент в Україні.

Категорія «вартість» пройшла тривалий економічний розвиток, але і досі не має однозначного змісту. Сутність поняття залежить від того, з погляду якої теорії його розглядати.

Подвігін Сергій Олександрович

Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи

Подвігін С. О. Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи : наукова робота / С. О. Подвігін; наук. кер. О. А. Криклій. – Суми: УАБС НБУ, 2012. – 5 с.

Узагальнено вартість можна розглядати як міру того, скільки здатен заплатити потенційний покупець за майно, що оцінюється. Вартість являє собою очікувану ціну, яка визначається конкретними умовами.

Ціна за договором може значно відрізнятись від вартості. Обумовлюється це впливом різних факторів на ціну та на вартість оцінюваного майна.

Вартість звичайного підприємства визначається наступними параметрами: попитом (кількістю продукції та майна, що знаходять на ринку платоспроможних покупців. Збільшення попиту призводить до зростання вартості); дефіцитністю (обмеженістю пропозиції. Не зважаючи на великий попит та корисність продукції й майна, вони не будуть мати вартості до тих пір, поки не стануть дефіцитними); корисністю (здатністю продукції та майна задовольняти потреби користувача протягом певного часу. Чим більше потреб задовольняє дана продукція чи майно, тим більше попит на неї. При цьому зростання вартості прямо пропорційне зростанню корисності); передача прав власності (майно тільки тоді буде мати вартість, коли є можливість передачі прав власності на нього). То ж, як бачимо, факторів впливу на вартість банку значно більше, ніж на звичайному підприємстві, і деякі з них майже нереально точно оцінити (напр., репутація установи), що визначає складність реальної оцінки банку.

Виходячи з цього, можна говорити, що ринкова вартість — об'єктивна, оскільки визначається реальними ринковими факторами, а ціна — суб'єктивна, оскільки відображає наміри власника, орендатора тощо.

Новою можна вважати проблему оцінки вартості банківських установ. А от узагальнені підходи щодо оцінки бізнесу сформовані досить давно. На даний момент в Україні є достатній методичний апарат, який дозволяє встановити різні види вартості, залежно від того, яка сукупність факторів доступною для оцінювача. Розглянемо основні існуючі науково-методичні підходи до визначення вартості бізнесу з точки зору можливості їх застосування для оцінки банківських установ, визначимо їх переваги та недоліки, а також виділимо основні проблеми, що виникають при їх використанні.

На даний момент оцінка вартості підприємств в Україні регулюється нормативними актами ВР та КМУ.

Важливий вплив на вартість банківського бізнесу справить прийняття в вересні 2010 року Базельським комітетом реформ банківського сектору. Згідно даного положення, мають відбутись зміни в структурі банківських активів та капіталу, починаючи з 2013 року. Планується, що до 2019 року підвищать до 4,5 % мінімального розміру ліквідного резерву власний капітал банку. Раніше даний показник складав 2 %. Крім того, Базельський комітет зобов'язав банки створити

Подвігін Сергій Олександрович

Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи

Подвігін С. О. Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи : наукова робота / С. О. Подвігін; наук. кер. О. А. Криклій. – Суми: УАБС НБУ, 2012. – 5 с.

спеціальний резервний капітал в розмірі 2,5 % Як бачимо, дані норми прямо впливають на структуру капіталу банку, а отже і на його вартість.

Вартість бізнесу можна вважати вартістю діючого підприємства або вартістю 100 % корпоративних прав у діловому підприємстві. Оцінка вартості підприємства, його майна належить до найскладніших питань фінансів підприємств. Особливо відзначаються оцінка вартості підприємства як цілісного майнового комплексу та оцінка корпоративних прав суб'єкта господарювання, якщо дані права не котируються на біржі (що прямо стосується українських банків). Хоча вартість підприємства інколи може дорівнювати ринковій вартості його активів, ці поняття є різними. У першому випадку йдеться насамперед про вартість, що може бути створена в результаті функціонування бізнесу. Оцінка підприємства здійснюється, як правило, на базі ринкової вартості — ймовірної суми грошей, за яку можливі купівля-продаж об'єкта оцінки на ринку.

Зараз в Україні закріплено 3 підходи до оцінки вартості об'єктів. Відповідно до Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» на практиці законодавчо закріплене застосування доходного, порівняльного та витратного підходів до оцінки вартості об'єктів. Тепер більш детально розглянемо сутність кожного з підходів.

Суть витратного підходу полягає в тому, що банк розглядається як майновий комплекс, який використовується для здійснення банківської діяльності. В ході його застосування вартість визначається шляхом переоцінки ресурсів, що були витрачені на створення банку, тобто оцінюється з позиції понесених витрат.

Дохідний підхід базується на врахуванні принципів найбільш ефективного використання та очікування, відповідно до яких вартість об'єкта оцінки визначається як поточна вартість очікуваних доходів від найбільш ефективного використання об'єкта оцінки, включаючи дохід від його можливого перепродажу.

Дохідний підхід припускає, що ніхто не стане вкладати свій капітал у придбання того чи іншого об'єкта, якщо такий же дохід можна одержати будь-яким іншим способом.

Порівняльний (ринковий) підхід до оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності припускає використання прийому порівняння продажів. Сутність підходу полягає в порівнянні об'єкта, що оцінюється, з аналогічними по призначенню, якості і корисності об'єктами, які були продані на цей час на аналогічному ринку.

Цей підхід дає так звану «справедливу ціну», тобто таку ціну, за яку продавець, який володіє інформацією про ринкову вартість аналогічних об'єктів, готовий продати об'єкт інтелектуальної власності, а покупець, який також володіє

Подвігін Сергій Олександрович

Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи

Подвігін С. О. Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи : наукова робота / С. О. Подвігін; наук. кер. О. А. Криклій. – Суми: УАБС НБУ, 2012. – 5 с.

повною інформацією про об'єкт інтелектуальної власності і ринкову вартість аналогічних об'єктів, готовий купити даний об'єкт інтелектуальної власності. Тобто ціна встановлюється ринком і влаштовує як продавця, так і покупця.

Варто сказати, що жоден з перерахованих підходів і методів не лише не є взаємовиключними, але і доповнюють один одного. Зіставлення результатів, отриманих в ході застосування різних методів, мають більшу інформативність для менеджменту підприємства, ніж результати, отримані одним методом.

Провівши ж порівняння даних методів, можна відзначити, що порівняльний підхід в українських реаліях є лише теоретичним. Для його застосування на практиці в нашій країні не створені відповідні умови та інформаційне забезпечення. Це пов'язано насамперед з закритістю інформації про діяльність банків та відсутність повноцінного фондового ринку, де б відбувались угоди купівлі-продажу акцій банків.

Витратний підхід для оцінки банків також недоцільно. Його основна риса в тому, що він показує стан об'єкту оцінки на певну дату і не враховує майбутніх перспектив та надбань підприємства (в нашому випадку банку). А враховуючи те, що структура зобов'язань банку є значно відмінною від звичайних підприємств і в ній значну частку займають залучені та запозичені кошти, то застосування витратного підходу не дасть справжньої оцінки вартості банківської установи. Застосовувати його можна лише для оцінки окремих складових частин бізнесу.

Оцінка банку шляхом застосування доходного підходу – це визначення поточної вартості майбутніх доходів, які виникнуть в результаті діяльності банку. Таким чином, оцінка з позиції доходного підходу багато в чому залежить від того, які перспективи має оцінюваний банк. Загалом даний підхід з трьох вищезгаданих є найбільш оптимальним з погляду сутності банківської установи. Але і він не надає абсолютно вірного результату оцінки, адже теж має певні особливості та недоліки. Однією з основних проблем, що виникає при використанні доходного підходу, є прогноз майбутніх доходів. Для розрахунку величини вартості банку в межах цього підходу дуже важливим є отримання достатньо точних даних щодо майбутніх доходів банку, а це породжує певні складності.

На даний час в практиці західних фахівців з оцінки вартості банків, використовується сукупність методів, які не можна віднести до одного з загальноприйнятих підходів. До таких «гібридних» методів, насамперед, слід віднести нові методи оцінки, найбільш перспективними з яких є моделі Ольсона і Блека-Шоулза.

Модель Ольсона є подальшим удосконаленням так званої моделі Едварда–Белла–Ольсона (1979, модель ЕВО), в рамках якої вперше було введено поняття

Подвігін Сергій Олександрович

Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи

Подвігін С. О. Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи : наукова робота / С. О. Подвігін; наук. кер. О. А. Криклій. – Суми: УАБС НБУ, 2012. – 5 с.

«нормальних» і «анормальних» доходів. Одним з базових припущень моделі є те, що за відсутності анормальних доходів вартість компанії дорівнюватиме вартості її чистих активів. Наявність же цих анормальних доходів здійснює вплив на вартість компанії, змінюючи її вартість у більшу або меншу сторону.

Перевагою моделі Ольсона є відображення процесу створення цінностей власників, а не їх розподіл. Моделі ж оцінки, засновані на дисконтуванні майбутнього прибутку або вільних грошових потоків, мають відмінності пов'язані з тим, що результати виявляються залежними від обраної компанією облікової політики.

Модель Ольсона поєднує в собі окремі компоненти різних підходів до оцінки вартості бізнесу. Так, в її основі лежить сукупність характеристик як вартості активів підприємства (витратний підхід) і так і дисконтова них вартостей анормальних доходів (дохідний підхід). Динаміка ж поведінки цих анормальних доходів визначається за допомогою введення в розрахунок значень параметрів, які знаходять за допомогою вибіркового обстеження ринку (елементи порівняльного підходу).

Модель Ольсона являється однією з найбільш перспективних сучасних розробок в теорії оцінки вартості банку. Вона дозволяє використовувати переваги відомих підходів, в якійсь мірі мінімізуючи недоліки кожного з них.

Але в моделі є параметри ω та γ , які були визначені лише для американського ринку ($\omega \approx 0,61$ і $\gamma \approx 0,45$). Через це застосування моделі в Україні є майже неможливе.

Також варто відзначити той факт, що через особливості ведення бухгалтерської звітності українськими банками характеризуються тим, що зазначена в ній вартість активів не відповідає ринковій. На практиці вітчизняні фахівці з оцінки використовують не скориговані значення бухгалтерських показників, що призводить до неадекватної оцінки вартості банку.

Модель ціноутворення опціонів Блека-Шоулза (англ. Black-Scholes Option Pricing Model, OPM) - це модель, яка визначає теоретичну ціну на опціони і передбачає, що якщо базовий актив торгується на ринку, то ціна опціону на нього неявним чином вже встановлюється самим ринком. Дана модель набула широкого поширення на практиці і, крім усього іншого, може також використовуватися для оцінки всіх похідних паперів, і навіть для оцінки власного капіталу фінансово залежних фірм. Згідно моделі Блека-Шоулза, ключовим елементом визначення вартості опціону є очікувана волатильність базового активу. Залежно від коливання активу, ціна на нього зростає або знижується, що прямо пропорційно впливає на вартість опціону.

Подвігін Сергій Олександрович

Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи

Подвігін ,С. О. Оцінка вартості банківського бізнесу в сучасних умовах розвитку банківської системи : наукова робота / С. О. Подвігін; наук. кер. О. А. Криклій. – Суми: УАБС НБУ, 2012. – 5 с.

Умовою моделі є коректне врахування чинника часу.

Модель Блека-Шоулза є важливим інструментом оцінки опціонів в сучасних умовах. Згідно цієї моделі вартість бізнесу представляється як вартість опціону, складеного з активів і зобов'язань компанії.

Можливість застосування даної моделі в Україні сумнівна через нерозвиненість фондового ринку. До того ж, в моделі Блека-Шоулза зроблене припущення про постійність волатильності, що є дискусійним, оскільки нестабільність економічної ситуації України призводить до існування періодів низької та високої волатильності.